

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2015–2016

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Melinda Surmajová

Romové v České republice aneb jak se jim tady žije

Praha 2016

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. PhDr. René Petráš, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2015-2016

BACHELOR THESIS

Melinda Surmajová

Roma people in the Czech Republic and how do they live there

Prague 2016

The Bachelor Thesis Work Supervisor: JUDr. PhDr. René Petráš, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 7. března 2016

Melinda Surmajová

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu práce JUDr. PhDr. Renému Petrášovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a poskytnuté konzultace, díky kterým mi umožnil vypracovat tuto bakalářskou práci.

Anotace

Bakalářská práce se ve své teoretické části zabývá především životem Romů. Pojednává o historii po roce 1945, klasifikaci romství a o aspektech života Romů, kde se nachází např. základní obraz romské kultury. Dále se práce věnuje romským organizacím a koncepci romské integrace do roku 2025. Praktická část se zabývá rozbořením dvou rozhovorů, který je proveden s Romem a neromem. Zjišťuje, jak se romskému etniku žije v české společnosti, jak na ně majorita nahlíží a zda většinová společnost zná romské organizace.

Klíčová slova

Aspekty života Romů, integrace, klasifikace romství, majorita, předsudky, romské organizace, Romové.

Annotation

The bachelor thesis in its theoretical part deals mainly with Roma life. The work also examines the history after 1945, the classification of being Roma and about aspects of roma life, where is for example a basic picture of romani culture. Furthermore, the work focuses on the concept of roma organizations and the conception of romani integration until 2025. The practical part deals with the analysis of two interviews which are done with a Roma and non-Roma person. Discovers how is the romani minority living in the Czech society, how the majority sees them and if the majority knows romani organizations.

Keywords

Aspects of life of Roma, integration, classification of roma ethnicity, majority, prejudices, romani organizations, Roma.

Obsah

Úvod	8
1. Historie Romů po roce 1945	10
1.1. Státem řízená asimilace	10
1.2. Období po roce 1989	12
2. Klasifikace romství	14
2.1. Vnitřní klasifikace	14
2.2. Vnější klasifikace	15
2.3. Odborná klasifikace	15
3. Základní aspekty života Romů	17
3.1. Rodina	17
3.2. Bydlení	18
3.3. Tradice, zvyky a pověry	19
3.4. Kultura	21
4. Romské organizace	23
4.1 Projekt Barvalipe: Roma Leadership	25
5. Koncepce romské integrace do roku 2025	27
6. Výzkumné šetření	31
6.1. Harmonogram rozhovorů	31
6.2. Výzkumná metoda	31
6.3. Rozhovory	32
6.4. Sumarizace získaných dat	39
6.5. Komparace informací z rozhovorů	40
Závěr	42
Seznam pramenů a literatury	44

Úvod

Téma bakalářské práce si autorka zvolila na základě toho, že je Romka a má tedy i přístup k informacím ne vždy přístupným. O romskou problematiku se zajímá a není jí lhostejná. Spolupracuje s organizací Slovo 21, kde se účastní romských projektů a v případě potřeby doučuje romské žáky. Romské organizace přispívají různými projekty k integraci, zlepšují danou situaci a postavení romské menšiny. Soužití většinové společnosti a romské menšiny je neustále problematičné. Majorita si bohužel neuvědomuje, že Romové k nim patří, i když nemají stejné historické zkušenosti. Romové již po staletí žili vedle majority a i přes drastické podmínky si zachovali rod, jazyk a kulturu. Nejtěžší je překonat předsudky většinové společnosti a v některých případech přizpůsobení Romů moderní době.

Cílem práce je zjistit, jak se Romům žije dnes v české společnosti a jak na ně nahlíží majorita. Také se pokusí zjistit, zda majorita zná romské organizace. Z pohledu autorky práce je situace mezi majoritou a minoritou stále napjatá. Někteří Romové se domnívají, že romství je pro ně handicapem. Nikde je nechtějí zaměstnat, nepronajmou jim byt a v obchodě je hlídají, aby něco neukradli. Předsudky většinové společnosti jsou stále silnější a více rasistické. Romské organizace se snaží tyto předsudky zmírnit a Romy motivovat ke vzdělání, práci a rozvíjet jejich identitu. Autorka se však domnívá, že většinová společnost romské organizace moc nezná. Romské organizace se totiž z finančních důvodů málo prezentují na veřejnosti.

Práce je teoreticko-empirická. Struktura práce je rozdělena do šesti oddílů. V textu jsou umístěny poznámky pod čarou, kde je umístěna použitá literatura. První oddíl obsahuje historii Romů po roce 1945. Druhý oddíl se věnuje klasifikaci romství, které se rozlišuje na vnější, vnitřní a odborné. Klasifikaci romství charakterizuje romské přísloví „Aňi o pandž angušta nane jekh“ (ani pět prstů jedné ruky nejsou stejné).

Dále se autorka práce snaží přiblížit základní obraz života Romů, kde se věnuje např. kultuře. Čtvrtý oddíl znázorňuje koncepci romské integrace do roku 2025, kde autorka popisuje cíle vlády České republiky. Pátý oddíl je věnován romským organizacím jejich cílům a projektům. Romské organizace pořádají mnoho projektů zejména z oblasti vzdělávací, sociální a kulturní. Poslední oddíl patří výzkumnému šetření. Jako techniku si autorka zvolila strukturovaný rozhovor, který obsahuje 12 otázek. Autorka práce rozhovor provede s Romem a neromem.

Rozhovory na závěr shrne a porovná, zejména analyzuje obvyklost těchto názorů a postojů mezi majoritou i Romy.

Drobná poznámka k terminologii – používá se označení gádžo (historický význam tohoto slova je sedlák z vesnice). Někteří „bílí“ toto označení pojali za rasistické. V této bakalářské práci označení gádžo není myšleno negativně, pouze označuje jinou osobu než romskou.

1 Historie Romů po roce 1945

Starší historie Romů se velmi těžko dohledává, protože nebyla sepsována ani zaznamenána, jednalo se spíše o rekonstrukci. Hmotných památek se dochovalo také málo. Možná i proto se historie Romů nevyučuje ve školách. V některých případech ani sami Romové neznají svůj původ a historii, což může narušovat jejich identitu. I když je pravlastí Romů Indie, dnes s ní nemají nic společného. Romové z Indie odcházeli postupně v dlouhém časovém údobí a v mnoho migračních vlnách. Ve střední a východní Evropě byli Romové již ve 13. – 15. století. V českých zemích se objevila první zmínka o Romech v roce 1314 v Dalimilově kronice.¹ Práce se kvůli rozsahu nemůže dále věnovat starší historii, ale pouze období od roku 1945. Ostatně Romové v ČR jsou naprostou většinou potomci příchozích ze Slovenska po roce 1945.

1.1 Státem řízená asimilace

Po druhé světové válce se uskutečnil pohyb různých skupin obyvatelstva, které hledaly nový domov a obživu. Romové z Čech a Moravy, kteří přežili holocaust se vraceli z koncentračních táborů zpět domů. Majoritní obyvatelstva obcí z toho nebyla nadšená, ale posléze romské obyvatelstvo splynulo s ostatními.

Romové, kteří přicházeli ze Slovenska se lišili od českých Romů především společenským způsobem života. Příčinnou byl izolovaný život v osadách, měli odlišné zvyky a způsob odívání. K migracím slovenských Romů na české území docházelo od roku 1945 až do rozdělení federace. Přicházeli hledat lepší bydlení a práci. Husté osídlení Romů vznikalo v Ostravě, Kladně a v Praze.²

¹ DANIEL, B., *Dějiny Romů*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství UP 1994, str. 199. ISBN: 80-7067-395-8.

² HORVÁTHOVÁ, J., *Kapitoly z dějin Romů*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny 2002, str. 84. ISBN 80-7106-614- 1.

Stále platil stejný zákon jako před válkou Zákon o potulných cikánech. Ministerstvo sociální péče vypracovalo v roce 1947 návrh vládního usnesení, podle něhož měli být Romové bez trvalého pracovního poměru nuceně soustředěni v pracovních táborech. Návrh ale neprošel, byl označen jinými resorty za nehumánní. Ústava v 1948 poprvé Romy označila jako rovnoprávními členy společnosti, avšak Zákon o potulných cikánech byl platný až do roku 1950.³

Od druhé poloviny padesátých let státní orgány začínali řešit více tzv. cikánskou otázku. Existovaly však dva přístupy: etnický a asimilační. V duchu stalinské národnostní politiky byla nakonec KSČ dána přednost státem řízené asimilaci. V roce 1958 schválil socialistický parlament Zákon č. 74 o trvalém usídlení kočujících osob. Romové se museli usadit tam, kde byli zastíženi a obce jim měli poskytnout náhradní ubytování. Pokud tento zákon Romové nerespektovali, tak byli potrestáni odnětím svobody. Státem řízená asimilace se snažila Romy integrovat do společnosti. Jedinečnost Romů byla potlačována, docházelo k odnárodňování Romů, mělo to pomoci při zařazení mezi většinovou společnost. Hodnoty Romů, kterými se pyšnili, byly hanobeny, a tak se jich postupně Romové sami, s pocitem studu, vzdávali. Romští rodiče byli donuceni přestat mluvit romsky na své děti, mělo to zaručit úspěch ve škole.⁴

V roce 1965 se snažili minoritu zapojit do pracovního procesu a přesunout je do různých měst. V obci nesměl být počet romského obyvatelstva větší jak 5% z celkového obyvatelstva. Byly zničeny i romské osady. Problém se objevil ihned na začátku, kdy obce nechtěly nové Romy přijmout, ubytovat a dát jim práci. V tomto přístupu se pokračovalo až do roku 1968.

V 1968 vznikl Svaz Cikánů – Romů v ČR a SR, který se snažil Romům vrátit jejich identitu a kulturu. Základní myšlenkou svazu bylo rovnoprávné a bezkonfliktní soužití s většinovou společností. Romové se nechtěli asimilovat, ale deklarovat a rozvíjet etnická specifika. Již roku 1973 Svaz Cikánů – Romů v ČR a SR zanikl administrativním zásahem, pro KSČ byl takový způsob integrace nepřijatelný. Opět se objevuje snaha o zařazení Romů do společnosti. Nakonec byli Romové segregováni a sestěhovány do určitých míst.⁵

V 70. letech byla státem řízení asimilace vykompenzována mírnější koncepcí integrace. Cíl zařadit a asimilovat zůstal stejný, jen realizace měla být nenásilná, jak tomu bylo dosud. Podle

³ ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE (1945 – 1998). Autorem této části je PHDr. Tomáš Haišman. Praha. Socioklub, kolektiv autorů 1999, str. 558. ISBN: 80-902260-7-8.

⁴ HORVÁTHOVÁ, J., *Kapitoly z dějin Romů*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny 2002, str. 84. ISBN 80-7106-614-1.

⁵ ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE (1945 – 1998). Praha. Socioklub, kolektiv autorů (PHDr. Tomáš Haišman). ISBN: 80-902260-7-8.

této koncepcce Romové získávali zvýšené sociální dávky a byly jim přednostně přidělovány byty. Tímto se měli vyrovnat majoritní společnosti. Avšak skutečné problémy materiální pomoc nevyřešila.⁶

Ve srovnání s minulými desetiletími byla koncepce společenské integrace Romů určitým postupem vpřed. Romové mohli zakládat folklorní soubory a rozvíjet tak přirozený talent. Avšak ve společnosti jako etnická skupina neměli rovnoprávné postavení. Tato situace trvalo až do pádu komunistického režimu v roce 1989. V roce 1988 se díky úsilí vzdělaných Romů a jejich neromských přátel podařilo prosadit ve státních materiálech změnu doposud označení „cikáni“ (psané s malým „c“) na „Romové“. V tomto materiálu byla také poprvé vysvětlena etnická svébytnost Romů a navržena podpora jejich kultury.⁷

1.2 Období po roce 1989

Většina Romů přišla na naše území po roce 1945 ze Slovenska. Z odhadovaných 220 000 Romů tvořilo 85% slovenských Romů, 10% olašských a jen 5% původních českých a moravských Romů.⁸ Autorka práce nezodpovídá za správnost uvedených čísel. Většina českých a moravských Romů byla však vyvražděna nacisty.

Po roce 1989 se situace zlepšila, protože byla oficiálně uznána romská národnost. V roce 1990 byla založena politická strana Romská občanská iniciativa, která kandidovala ve volbách v rámci Občanského fóra. Do parlamentu se dostalo šest romských poslanců do České národní rady a čtyři poslanci do Federálního shromáždění, což byl velký úspěch. Také se v roce 1990 konalo sčítání Romů. Romové se mohli konečně bez těžkého svědomí hlásit ke své identitě a uvést svůj mateřský romský jazyk. Bohužel však měli špatné zkušenosti z minulosti a obavy, tak se jich přihlásilo ke své národnosti velice málo. Od roku 1990 se také objevovaly rasistické skupiny, hlavně fašističtí skinheadi. Zabití byli desítky Romů. Od roku 1992 působí

⁶ ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE (1945 – 1998). Autorem této části je Petr Víšek. *Program integrace – řešení problémů romských obyvatel v období 1970 až 1989*. Praha. Socioklub, kolektiv autorů 1999, str. 558. ISBN: 80-902260-7-8.

⁷ DAVIDOVÁ E., *Osudy a cesty Romů v letech 1945 – 1989*. In: Romové – O Roma (tradice a současnost, Andones the akának). Brno, SVAN, Moravské zemské muzeum a Muzeum romské kultury 1999, str. 90. ISBN: 80-7028-141-3.

⁸ ROUS J., *Rozdělení a počet Romů* [online]. © 2000 - 2016 [cit. 2015- 11- 20]. Dostupné z: http://www.christnet.cz/clanky/2189/rozdeleni_a_pocet_romu.url.

v Brně Muzeum romské kultury založené romskými intelektuály, chtějí podporovat národnostní uvědomění Romů a seznámit majoritu s životem Romů.⁹

V roce 1993 se federace České a Slovenské republiky rozdělila na samostatné státy. To však přineslo Romům několika obtíží. Slovenští Romové, kteří žili na českém území, museli podávat žádosti o občanství na základě zákona o občanství České republiky. V roce 1997 vláda vypracovala „Zprávu o situaci romské komunity v ČR“, která se měla stát základem politiky směřující pro další kroky k zlepšení podmínek romského života a k zapojení příslušníků do pracovních a vzdělávacích procesů. Někteří romští aktivisté se podíleli na jejím vypracování, někteří však nesouhlasili se zprávou a navrhovali ji přepracovat. Tato zpráva se vydává každoročně. V roce 1999 byla schválena nová koncepce tzv. integrace romské komunity.¹⁰

Vzhledem ke kritické minulosti, to Romové nikdy neměli jednoduché. Romové za svůj lid neválčili, nebyli bráni jako rovni spoluobčané, byli vystavováni nátlaku rasismu, a přesto byli stále silní.

⁹ ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE (1945 – 1998). Autorem této části je Milena Hübschmannová. Praha. Socioklub, kolektiv autorů 1999, str. 558. ISBN: 80-902260-7-8.

¹⁰ HORVÁTHOVÁ, J., *Kapitoly z dějin Romů*. 1. vyd. Praha. Lidové noviny 2002, str. 84. ISBN 80- 7106-614-1.

2 Klasifikace romství

Slovo Rom je starého původu. Zřejmý původ má ve slově dom, jež pochází z hindštiny a bylo souhrnným označením příslušníků indických kast s podobným sociálním statutem.¹¹ Vznik slova Rom ze slova dom je viditelně důsledkem toho, že indická cerebrální hláska ḍ v evropských jazycích neexistuje, a proto se v dialektech evropských Romů zpravidla mění v r. Některé prameny uvádějí v pojmenování skupiny, která byla předchůdcem dnešních Romů, navíc hlásku ḅ - označení dombové užívá např. Ian Hancock ve své knize o dějinách otroctví a pronásledování Romů.¹² Pojmenování Rom, charakterizuje několik etnických skupin, které mají společný původ, jazyk a několik stejných kulturních rysů. Existují tři způsoby dělení - vnitřní (romské), vnější (neromské) a odborné (z hlediska jazykově etnického).

2.1 Vnitřní klasifikace

Vnitřní klasifikace obsahuje dělení Romů podle jazyka. Na území bývalého Československa bylo toto dělení po 2. světové válce obtížné, důvodem byla změna obyvatel. V Čechách a na Moravě se vyskytovali česko-moravští Romové (hovořili česko-moravským dialektem romštiny). V Sudetech žili němečtí Romové nazývaní Sinti (hovořili sintím dialektem romštiny). Na území Slovenské republiky slovenští Romové (hovořili slovenským dialektem romštiny) a maďarští Romové (hovořili maďarským dialektem romštiny). Na celém území Československa se objevovali i olašští Romové (hovořili olašským dialektem romštiny), olašští Romové se na českém území usadili v roce 1958, po zákazu kočování.

Podle způsobu života se Romové dělili na kočovné (v roce 1958 ještě před zákazem kočování), polokočovné a usedlé. Z dnešního Rumunska, Moldávie a Valašska k nám přišly kočovné nebo polokočovné skupiny olašských Romů. Polokočovné skupiny měly přechodná obydlí, obvykle v zimním období, po většinu roku se přemisťovaly pomocí příznačných vozů (šiatrách) pokrytých plachtami a tažených koňmi, nebo putovaly pěšky. Usedlí Romové se usadili zejména za Marie Terezie a živili se provozováním určitých profesí.

¹¹ HORVÁTHOVÁ J., *Historické osudy Romů od jejich odchodu z Indie do 19. století*. In: Roma - O Roma (Tradice a současnost). Brno, SVAN, Moravské zemské muzeum a Muzeum romské kultury 1999, str. 16. ISBN: 80-7028-141-3.

¹² HANCOCK, Ian: *Země utrpení. Dějiny otroctví a pronásledování Romů*. Praha. Nakladatelství Signeta, Edice Droma 2001, str. 13 – 17. ISBN: 80-902608-3-7.

Profesně se Romové rozlišovali vykonáváním různých profesí. Nejlepší profesí byl hudebník. Romové si zpravidla své profese přinesli s sebou z Indie, např. kovářství, košíkářství, korytářství atd.

Mezi sebou se Romové dělí na městské a venkovské. Měšší Romové bydlí v neromských čtvrtích a venkovští bydlí v romských osadách nebo na okrajích venkovských obcí. Venkovští Romové si zachovali poměrně více ze své kultury a tradičního života (díky izolovanosti) než Romové žijící ve městech mezi neromy.

Dělení Romů se také liší dle respektování či nerespektování tradic a různých pravidel, podle kterého se Romové dělí na čisté (žuže Roma) a špinavé (degeša Roma). Degaša Roma (špinaví Romové) nerespektují tradice a pravidla nebo žijí neetickým způsobem života např. kradou, často se nemyjí, ničí si svá obydlí atd.

Dělení podle bohatství na chudé a bohaté. Nejchudší Romové jsou většinou z osad na východním Slovensku. Dříve k nejbohatším patřili muzikanti, kteří vystupovali na šlechtických dvorech. Dnes se stupeň bohatství odvíjí na způsobu a stylu života.¹³

2.2 Vnější klasifikace

Z hlediska neromů (gádžů) je nejviditelnějším rozdílem barva pleti mezi "světlými" a "tmavými" Romy. Olašští Romové mají světlou pleť i vlasy, bývá u nich často vidět klasické romské oblečení - široké barevné sukně, ozdobné šátky a šperky. Velkou hodnotu přisuzují zlatu, proto jsou obdařeny zlatými prsteny, náhrdelníky, náušnicemi atd. Dále neromové dělí Romy podle přizpůsobení - na slušné a neslušné.¹⁴

2.3 Odborná klasifikace

Lingvistická sekce (Centre de recherches tsiganes) zjistila na základě dialektometrických výzkumů a sociologických údajů, k rozdělení Romů z hlediska jazykově – etnických charakteristik. Romština v pravém slova smyslu, kterou hovoří majorita Romů na celém světě se rozděluje do tří dialektových skupin. Existuje mezi nimi vyšší stupeň srozumitelnosti. První

¹³ ČESKÝ ROZHLAS, *Romové v České republice: Dělení Romů* [online]. 26. 2. 2000. © 1997 – 2015 [cit. 2015-11-27]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18901>.

¹⁴ HISTORIE A SOUČASNOST ROMŮ. Projekt (zpracovala regionální knihovna Karviná): *Žijí mezi námi* [online] 2007, str. 5 [cit. 2015-11-28]. Dostupné z: <http://www.romcentrum.karvina.info/publikace.pdf>.

skupina balkánsko-karpatsko-baltská dělí se dále na podskupiny starobalkánskou, karpatskou a baltskou. Další skupina gurbetsko-cerharská, takto se hovoří jen na Balkáně a skupina kalderašsko-lovárská, je zeměpisně nejroztýlenější - od Uralu po Kalifornii a Buenos Aires.¹⁵

K dalšímu jazykovému rozdělení patří skupina sinto-manušských dialektů, která se kdysi oddělila od karpatské a baltské podskupiny a obsahuje několik výpůjček z germánských jazyků. Vzájemná srozumitelnost mezi těmito dialekty skupinami je však minimální. Poslední jazykovou skupinou jsou lokální dialekty jiných jazyků obsahující daný podíl romské slovní zásoby. Hovoří jimi ty skupiny Romů, které v důsledku asimilačních snah ztratily vlastní jazyk - například španělští Gitanos. Pro ostatní Romy jsou nesrozumitelné.¹⁶

¹⁵ HISTORIE A SOUČASNOST ROMŮ. Projekt (zpracovala regionální knihovna Karviná): *Žijí mezi námi* [online] 2007, str. 5 [cit. 2015-11-28]. Dostupné z: <http://www.romcentrum.karvina.info/publikace.pdf>.

¹⁶ ČESKÝ ROZHLAS, Praha 2. Romové v České republice: *Dělení Romů* [online]. © 1997 – 2015 [cit. 2015-11-27]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18901>.

3 Základní aspekty života Romů

Kultura národa se vyznačuje svými specifickými prvky – kulturními vzorci a orientacemi, které ovlivňují jedince v několika oblastech jeho života při jeho myšlení a jednání. Vědomí identifikace s určitým společenstvím se stává zvláště významným kritériem pro vlastní rozhodování člověka, při jeho společenských a kulturních aktivitách. Ať romská komunita žila kočovně, nebo usedle v osadě, byla tvořena převážně rodem nebo vícegenerační rozšířenou rodinou. Rodová skupina měla svoji hierarchii a řídila se souborem zvykových etických norem (nepsaných 55 zákonů). Souhrnem byly tyto zásady a tradice brány jako specifické prvky kultury označované slovem – romipen, neboli romství, a dodnes představují významný identifikační faktor Romů „kdekoliv na světě.“¹⁷

Autorka práce potvrzuje, že pro Romy je nejdůležitější hodnotou život a zdraví a hned druhou hodnotou rodina. U některých národů a etnik se na žebříčku hodnot rodina může však umísťovat např. až na třetím nebo čtvrtém místě. Romský život je ovlivněn historií, předsudky, ale i moderní dobou.

3.1 Rodina

Pojetí romské rodiny charakterizuje romské přísloví: *Šun tire dades, la da, bo jon chale buter maro sar tu!* (*Poslouchej své rodiče, oni snědli více chleba než ty!*)

Pro většinu Čechů je blízkou rodinou otec, matka, děti a prarodiče. Romská rodina je však vždy velká. Není ovlivněna jen vyšším počtem dětí, ale především tím, že Romové vnímají blízkou rodinu i např. tety, strýce, sestřenice, bratrance, jejich manželky a děti, švagry atd.¹⁸ Autorka práce sama ani nezná všechny příslušníky její rodiny. Je to ovlivněno právě moderní dobou, kdy se Romové stěhují za lepšími podmínkami do zahraničí, především do Velké Británie, Kanady nebo Belgie. V těchto zemích není až tak viditelný rasismus, díky různorodému národnostnímu složení. Autorky dvě sestry žijí také již 12 let v Anglii. Starší generace Romů ale tvrdí, že plynoucí dobou se soudružnost Romů zmenšila.

¹⁷ HORVÁTHOVÁ, J., *Kapitoly z dějin Romů*. 1. vyd. Praha. Lidové noviny 2002, str. 27. ISBN 80- 7106-614-1.

¹⁸ LACKOVÁ, E. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou* (překlad M. Hübschmannová). Praha. Triáda 1997, str. 204. ISBN: 80-901861-8-1

Ve většině rodin je hlavou rodiny muž. Muž má v rodině větší slovo a ostatní rodinní příslušníci si za ním chodí např. pro rady, dříve ho Romové nazývali vajdou. Vajda je většinou nejstarší muž v rodině např. děda, otec, strýc atd. Dnes už se tento výraz, vajda, moc mezi Romy nepoužívá.¹⁹

V romské rodině existoval rozdíl mezi rolí muže na ženy. Žena byla vychovávána tak, aby se dokázala postarat o rodinu. Povinností ženy bylo vychovávat děti, zabezpečit chod domácnosti, a poslouchat svého muže. Žena měla často ekonomicky důležitější roli, neboť musela zajít jídlo a oblečení. Jídlo musela sehnat za vykonání nějaké práce pro gádže - sedláky (vymazávání pecí, práce na poli), sběrem lesních plodů (borůvky, maliny, aj.) nebo i žebráním.

Romský muž byl navenek i uvnitř hlavou rodiny, ochráncem rodiny, rozhodoval a nesl odpovědnost za rodinu. Ve většině rodin byl výdělek muže jen příležitostný, a tak muž trávil svůj čas sháněním zakázek, udržováním dobrých vztahů s příbuznými a přáteli, urovnáváním neshod mezi rodinami aj.²⁰

Dnes se mnoho Romů snaží žít gádžovským způsobem života – chodit do práce, studovat a žít řádným způsobem. Bohužel to není lehké, předsudky jsou mnohdy silnější než např. vzdělanostní kvalifikace.

3.2 Bydlení

Romové nejraději bydlí blízko své rodiny. Rádi se navštěvují, pořádají různé akce např. rodinné oslavy. Vybavení bytů je z velké části již moderní, avšak v téměř každém romském obydlí nesmí chybět náboženský předmět např. svatý obraz, růženec atd. Z toho vyplývá, že Romové jsou nábožensky založení. Někteří Romové si svá obydlí devastují. Příčinnou bývá nedostatek financí, např. nemají čím topit. Nedostatek financí se odráží od vzdělání. Mnoha Romům chybí vzdělání, což se projevuje v pracovním procesu. Avšak někteří Romové, kteří mají finance a svá obydlí si ničí se mezi slušnými Romy nazývají degeši. Degeš je neslušný Rom žijící neukázněným způsobem.²¹

¹⁹ HORVÁTHOVÁ, J., *Kapitoly z dějin Romů*. 1. vyd. Praha. Lidové noviny 2002, str. 27. ISBN 80- 7106-614-1.

²⁰ ČESKÝ ROZHLAS, Praha 2. Romové v České republice: Romská rodina [online]. © 1997 – 2015 [cit. 2015-11-30]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18387>.

²¹ ROMEA. Patrik Banga: *Někteří Romové se chovají jako degeša nejtěžšího kalibru* [online]. © 2003 – 2016 [cit. 2016-1-30]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravy/patrik-banga-nekteri-romove-se-chovaji-jako-degesa-nejtezsiho-kalibru>.

Ve společnosti zaznívají především kritické ohlasy hodnotící stav oblasti bydlení romské menšiny, i když mnoho Romů dnes již bydlí kultivovaně. S rasovou diskriminací však úzce souvisí etnicko – sociální ghetta, která jsou neustále řešena, a přesto jich moc neubývá. Sociální vyloučení označuje proces, v jehož rámci je jedinci nebo skupině znesnadňován či omezen přístup ke zdrojům, příležitostem a pozicím, které umožňují zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit většinové společnosti.

V současné době je největším problémem vytváření nových ghatt, která jsou z velké části na okrajích měst. Díky ekonomickému a politickému tlaku se postupně startují vytěsňování Romů, dochází k jejich sídelní segregaci a enklávy.

V období socialismu a transformačním období 90. let vznikla na území Česka tři základní typy romských městských sídel, která zůstala zachována. Prvním sídlem jsou roztroušená chudá obydlí umístěna většinou ve staré chátrající městské zástavbě (např. Žižkov, Karlín a Libeň v Praze). Dalším sídlem jsou satelitní sídliště na okrajích větších měst, kde bylo sestěhováno větší množství romských rodin (např. Chánov v Mostě) a posledním jsou romská sídla na okraji měst v dělnických koloniích z minulého století²²

3.3 Tradice, zvyky a pověry

Romové vlastní mnoho tradic, zvyků a pověr. Autorka se v dětství domnívala, že romské zvyky dodržují všechny děti i ty neromské. Časem však přišla na to, že se mýlila. Romské pověry mají většinou silný charakter a nejsou brány na lehkou váhu - např. většina Romů nikdy neděkuje za léky, říká se, že když poděkují, léky ztrácí účinek. Romové si nepočítají zuby, protože to prý přináší smůlu.

V romské rodině je dítě považováno za velké bohatství. Narozené dítě touží vidět rodinný příslušníci a známý. Dítě tedy musí mít na ruce přivázanou červenou stuhu nebo naruby oděv, aby nedostalo „z očí“ tj. aby mu, v důsledku hledění mnoha lidí, nebylo špatně a nemělo zlé sny. Červená stuha chrání dítě před uhranutím, nosí ji až do dne křtu. Každý, kdo se na dítě přijde podívat, ho musí symbolicky třikrát poplivat, aby ho neuřknul.²³ Třikrát symbolické poplívání

²² GABAL ANALYSIS AND CONSULTING, Praha. *Analýza sociální vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. © 2006 [cit. 2015-12-5]. Dostupné z: http://mpsv.cz/files/clanky/3043/Analýza_romskych_lokalit.pdf

²³ LACKOVÁ, E. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*. (překlad M. Hübschmannová). Praha. Triáda 1997, str. 262. ISBN: 80-901861-8-1.

slouží také např. k tomu, když Rom spatří pohřeb, pohřební auto nebo něco zlého, aby se mu také nic špatného nestalo. Pokud někdo z rodiny zemře, tak se Romové schází u jednoho člena z rodiny, a to až do dne pohřbu a klábosí tzv. „vartování“, přičemž musí být všude zahalena zrcadla, aby duše mrtvého mohla klidně odejít a nezaklít uvnitř zrcadla. Při přípitku na mrtvého se trochu (nejčastěji vodky) odlije na zem, což značí úctu k zesnulému. Na pohřbu vždy kapelníci hrají tzv. halgát, jde o velmi smutnou a žalostnou hudbu.

Svatba Romů je skoro totožně se svatbou neromskou. Liší se nejčastěji v některých zvycích. Např. v den svatby přijede ženich se svou rodinou k nevěstě domů. Před vstupem do domu čeká, až vyjde nevěsta. Z domu vychází dívky, jedna po druhé, a ženich hledá tu pravou. Ženich dívky odmítá, dokud nevyjde ta pravá, potom nevěstu políbí a jdou dovnitř, kde prosí o nevěstinu ruku jejího otce tzv. „pitanky“ Při oslavě se koná „redový tanec“ hosté tančí s nevěstou a připínají jí peníze na šaty. Na romské svatbě nesmí chybět romská kapela.

Vánoce Romové slaví podobně jako neromové. Hlavním rozdílem je, že Romové zvou ke štědrovečernímu stolu mstivé duchy zvané mule a prostírají i pro mrtvé nebo jim štědrovečerní večeři dávají za okno spolu s cigaretou (pokud byl zesnulý kuřák). Při večeři nesmí nikdo vstát od stolu, dokud všichni nedojí, pokud však někdo vstane od stolu dřív, tak se říká, že brzy odejde navždy. K štědrovečerní romské hostině nesmí chybět romský pokrm „holubky“, tj. závin z hlávkového zelí, který se naplní mletým masem, rýží a rajským protlakem.²⁴

Některé tradice se u některých Romů liší. Např. polští Romové k hloubkám přidávají bramborovou kaši. Maďarští Romové dávají na štědrovečerní stůl mísu s ovocem, česnekem a cibulí, kde nesmí chybět papírové peníze a pod talířem šupiny od kapra. U Slovenských Romů chybí tato mísa a pod talíř si dávají peníze. Slovenští romští chlapi na Štědrý den, při návštěvě svých blízkých, musí při vstupu do domu „zavinšovat“ tj. vánoční blahopřání. Jak jsem již zmínila, některé zvyky se u různých Romů liší. Např. u slovenských a maďarských Romů. Maďarští Romové nesmí říkat rodině své sny, jen cizím lidem, naproti tomu slovenští Romové své sny (avšak pouze ošklivé) musí říkat své rodině a hezké sny jim neříkat, aby se splnily.²⁵

²⁴ LÁZNIČKOVÁ, Ilona, et al. Romové - O Roma: *Tradice a současnost*. Vyd. 1. Brno. SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999. 90 s. ISBN 80-58956-14-4.

²⁵ RAICHOVÁ, I.: *Romové a náboženství*, In: LÁZNIČKOVÁ, Ilona, et al. Romové - O Roma: *Tradice a současnost*. Vyd. 1. Brno. SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999, str. 90. ISBN 80- 58956-14-4.

3.4 Kultura

*"..a ponižují-li jedni kulturu druhých,
ztrácejí příležitost naučit se z ní to,
co by jejich lidství dodalo úplnosti." (Maháprabhuží, indický myslitel)*

Romům je na jedné straně vytýkáno jejich "nekulturní" chování a na straně druhé je to právě romská kultura, o kterou má majorita největší zájem. Říká se, že Romové mají v krvi rytmus, a proto jsou skvělí hudebníci a tanečníci. Mnoho Romů také krásně maluje, modeluje z hlíny či vyřezává ze dřeva, protože umělecké zaměření Romů se shoduje s romantickými představami gádžů o romské temperamentnosti a barvitě obrazotvornosti. Romská kultura může být spojovacím mostem mezi Romy a neromy.²⁶

Kořeny tradičních romských kulturních vzorců můžeme najít v Indii – země původu romského etnika. Tyto kořeny má například romská pohostinnost, jejíž původ můžeme hledat v indické víře v karmu - odplatu za činy. Host je někdo, kdo je bez přístřeší a ochrany a tím, že mu hospodář nabídne svůj dům a jídlo, si pomáhá zlepšovat svou karmu. V romské kultuře se také méně prosí a děkuje jako v indické. Také proto jsou Romové někdy považováni za nevychované, protože Češi jsou zvyklí děkovat a prosit. V romské kultuře prvotní význam slova *te paliker* (děkovat) je zdravit. Kdo má, tak dá a nečeká poděkování – až nebude mít on, tak opět dá někdo jemu. Prošení také není obvyklé. Rozhodně ne, když někdo prosí o podání např. *soli - de man lon* (podej mi sůl), je to zdvořilá prosba.²⁷

Mezi nejsilnější stránky romské kultury patří však hudba a tanec. V České republice působí několik romských souborů (např. *Cikne Čhave*), ale jejich přístup k médiím je omezený, což ohrožuje vývoj a vliv romské kultury. O romské poezii a písních se říká, že dojmají svou něhou a hloubkou citu. U tanečních písní záleží na melodii, která píseň rytmicky utváří. U Romů jsou to především známé čardáše. U olašských Romů se pak můžeme setkat s tanečními písněmi zvanými čapáše. Romové by bez hudby, písní a tance ani nemohli žít. Naštěstí i dnešní mladá generace tuto tradici stále udržuje a dále rozvíjí svůj. Romové hudbu cítí a velmi prožívají, což dokládá i romské přísloví: „*So Rom, oda lavutaris*“ (*Co Rom, to muzikant*).²⁸

²⁶ ČESKÝ ROZHLAS. *Romové v České republice: Dělení Romů* [online]. © 1997 – 2015 [cit. 2015-11-26]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18586>.

²⁷ HÜBSCHMANNOVÁ, M., *Šaj pes dovakeras* (Můžeme se domluvit). Olomouc., Univerzita Palackého 2002, str. 112. ISBN: 80-244-0496-6.

²⁸ ŘÍČAN, P., *S Romy žít budeme-jde o to jak*. 2. vyd. Praha. Portál 2000, str. 149. ISBN: 80-7178-410-9.

Jako většina národů také Romové mají národní symboly. Symboly vyjadřují totožnost. Vychází hlavně z historie a tradic. Mezi národní symboly patří vlajka, hymna a romský jazyk. Romskou vlajku vytvořila v roce 1933 Generální unie rumunských Romů a v roce 1971 byla na prvním Mezinárodním romském sjezdu v Londýně schválena. Romská vlajka se skládá z modrého pruhu v horní polovině, zeleného pruhu v dolní polovině a z červené čakry (energetická místa v těle popisovaná jako vír nebo kruh) s 16 paprsky umístěné uprostřed. Čakra je také na indické vlajce, která ukazuje indický původ Romů. Zelený a modrý pruh znázorňují život poutníků po zelené zemi pod azurovou oblohou.

Píseň Gejl'em, gejl'em byla v roce 1971 na prvním Mezinárodním romském sjezdu v Londýně prohlášena za romskou hymnu. Romská hymna dnes hraje na setkání romských aktivistů a na významných romských akcích.²⁹ Romský jazyk se řadí mezi indoevropské jazyky, které spadají do indických jazyků. Romština není jednotným jazykem. Romové se přesouvali do různých zemí, takže existuje několik různých dialektů, ale i přesto se Romové ze všech koutů světa spolu domluví.

Podobně jako u jiných jazyků má romština slovní zásobu pestrou, slova původní, přejatá a nově vytvořená. Slova původní jsou indického původu a jsou jednotná. Slova přejatá Romové získávali na svých cestách z jazyků jiných národů. Přejatá slova jsou např. z maďarštiny, rumunštiny, chorvatštiny, němčiny, srbštiny atd. Neologismy jsou nová slova, která Romové přejímají z prostředí, kde žijí. V České republice a na Slovensku patří k nejrozšířenějším dialektům tři dialekty: slovenský, maďarský a olašský. Slovenským dialektem hovoří cca 80 % Romů, maďarským 10 % a olašským 10 %.³⁰ Toto tvrzení bohužel autorka nemůže jednoznačně potvrdit, protože statistiky Romů jsou jen neoficiální, Romové se nehlásí obvykle k romské národnosti.

²⁹ WIKIPEDIA, *Romská hymna* [online]. © 1997 –2015 [cit. 2015-11-26]. Dostupné z:https://cs.wikipedia.org/wiki/Romsk%C3%A1_hymna.

³⁰ ČESKÝ ROZHLAS, *Romové v České republice: Romský jazyk* [online]. © 1997 –2015 [cit. 2015-11-26]. Dostupné z:<http://romove.radio.cz/cz/clanek/19363>.

4 Romské organizace

V České republice existuje z celkového počtu 375 registrovaných romských organizací (resp. organizací sdružujících občany romského etnika) tvoří většinu občanská sdružení. Z celkového počtu romských organizací je minimálně 20% tzv. mrtvých organizací, tj. organizací, které už neexistují či nefungují. Vedle romských sdružení působí řada organizací, která přispívá romské komunitě, např. Člověk v tísni – společnost při ČT, o.p.s., či Nadace Nová škola, Drom, v Brně.³¹ Romské organizace se snaží zlepšit „romskou situaci“ v českém prostředí. Organizace se člení podle svého zaměření. Většina organizací se však věnuje několika oblastem.

Sociální pomoci a poradenství se věnuje *Sdružení Romů a národnostních menšin plzeňského kraje*. Občanské sdružení bylo založeno v roce 2004. V současné době má kolem sta členů, 11 zaměstnanců a spolupracuje s dobrovolníky, praktikanty a stážisty. Cílem sdružení je sociální integrace. Sdružení se snaží motivovat a podporovat Romy k vyššímu vzdělání a k zaměstnanosti. Vytváří vědomí odpovědnosti za vlastní sociální, etnický a kulturní rozvoj. Dále se snaží rozvíjet romský jazyk a kulturu. V rámci poskytování sociálních služeb nabízejí například asistenci při jednání na úřadech (pomáhají při vyplňování formulářů a žádostí), provádí poradenství týkající se nezaměstnanosti, dále řeší s klienty jejich úřední záležitosti, spolupracují s úřady práce, státní správou a samosprávou a podporují organizování vzdělávacích kurzů³²

Lidskými právy se zabývá *Občanské sdružení za lidská práva romských občanů*. Toto nepolitické sdružení vzniklo v roce 1999. Sdružení je otevřené všem lidem bez rozdílu vyznání, rasy, národnosti, politické příslušnosti a sociálního postavení. Občanské sdružení hájí zájmy obyvatel romské menšiny žijících v ČR. Pomáhá k integraci Romů do občanského života. Občanské sdružení nabízí především právní poradenství³³

Kulturní oblasti se věnuje především *Muzeum romské kultury v Brně*. Muzeum romské kultury bylo založeno roku 1991 romskými aktivisty jako nevládní nezisková organizace.

³¹ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY, *Rada vlády pro národnostní menšiny (Organizace menšiny)* [online]. Praha: Vláda České republiky [cit. 2016-01-20]. Dostupné: <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=6638>

³² Sdružení Romů a národnostních menšin Plzeňského kraje: O nás [online]. Plzeň: Sdružení Romů a národnostních menšin Plzeňského kraje © 2016 [cit. 2015-12-03]. Dostupné z: <http://www.mezikulturnidialog.cz/adresar.html?pageNo=4&id=345>.

³³ ČESKÝ ROZHLAS, *Romové v České republice: občanské sdružení za lidská práva romských občanů* [online]. © 1997 – 2015 [cit. 2015-12-05]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/19365#lidprava>

V roce 2005 se muzeum stalo státní příspěvkovou organizací, která seznamuje širokou veřejnost s historií a kulturou Romů. Muzeum pořádá tematické výstavy např. Romové v Československu, přednášky, stálou expozici - Příběh Romů a také slavnostní křty knih a hudebních nosičů vlastní produkce³⁴

Volným časem především dětí a mládeže se zabývá organizace *Lače čhave*. Organizace vznikla v roce 1997 v Praze. Působí v oblasti prevence a podpory rozvoje kultury, sociálních dovedností a vzdělanosti. Soustředí se hlavně na prevenci kriminality dětí a mládeže, volnočasové aktivity a protidrogovou prevenci. Zajišťují zajímavý program pro děti a mládež, který přispívá k prevenci a snižování sociálních rizik. Organizace nabízí z hlediska volnočasových aktivit například víkendové výlety, taneční a divadelní kroužky.³⁵

Vzdělání se věnuje *Slovo 21*. Slovo 21 je nevládní nezisková organizace založena v roce 1999 v Praze. Organizace přispívá k budování multikulturní společnosti a především k lepšímu soužití kultur nejen v Česku, ale i v Evropě. Základní vizí organizace je pomáhat k integraci Romů do společnosti, bojovat proti rasismu, ochraňovat lidská práva a zlepšit mediální obraz menšin. Ze vzdělávacího hlediska Slovo 21 nabízí rekvalifikační kurzy např. svářeč, kadeřník, květinář, sanitář, pracovník v sociálních službách, motivační kurzy, které učí, jak správně napsat životopis nebo jak se připravit na pracovní pohovor, doučování, pomoc s výběrem školy a přípravu na přijímací zkoušky³⁶. Jelikož autorka ve Slově 21 doučovala německý jazyk studenty základních škol a účastní se různých romských projektů, bude se dále více zabývat touto organizací.

Nezisková organizace Slovo 21 se kromě vzdělávacích projektů zabývá také kulturou Romů. Každoročně pořádají světový romský festival Khamoro (slunce) již od roku 1999. Festival se zabývá romskou problematikou a snaží se pomoci při řešení problémů za účasti významných osobností z romské i většinové společnosti z celého světa. Festival se skládá ze tří částí: odborné semináře, kulturní program a mediální kampaň. Velký důraz je kladen na mediální kampaň festivalu, která přispívá ke kvalitnějšímu dialogu mezi majoritní společností a minoritou, potažmo k vytvoření multikulturní společnosti.³⁷

³⁴ MUZEUM ROMSKÉ KULTURY, *O nás* [online]. Brno: Zserver s.r.o., © 2016 [cit. 2015-12-7]. Dostupné z: <http://www.rommuz.cz/o-nas-2/>.

³⁵ LAČHE ČHAVE, *Poslání a cíle* [online]. Praha: Lače Čhave © 2016 [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: http://www.lache-chave.cz/article.php?id_article=15.

³⁶ SLOVO 21, *Kdo jsme* [online]. Praha: Slovo 21z. s. © 2015 [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: http://www.slovo21.cz/?option=com_content&view=article&id=295.

³⁷ ČESKÝ ROZHLAS, *Romové v České republice: Občanské sdružení Slovo 21* [online]. 26. 2. 2000. © 1997 – 2015 [cit. 2016-1-17]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/19365>

Jedním z dalších cílů festivalu je představit nejkvalitnější romskou kulturu z celého světa (především hudba, divadlo, film, literatura, tanec, výtvarné umění). Festival dále ukazuje bohatství a mnohvrstevnost romské kultury a tradic, které jsou součástí české, evropské a světové kultury.³⁸

Dalším projektem Slova 21 je projekt zaměřený na posílení ochrany lidských práv, boj proti diskriminaci a rasismu a posílení multikulturního prostředí - "Divadlo utlačovaných". Toto divadlo u nás poměrně nová a neznámá forma, která využívá divadla jako nástroje pro změnu nevyhovující situace jakékoliv menšiny, která se cítí být vyloučeného diskriminována. Charakteristickým rysem této metody divadla je aktivní zapojení diváků. Herci na jevišti sehraji scénku, která vychází z reálného života a z jejich vlastních zkušeností při řešení nějaké konfliktní situace. Diváci potom navrhnou, jakým způsobem by se podle jejich názoru měli "hlavní hrdinové" děje zachovat, aby se situace vyřešila vhodnějším způsobem. V rámci projektu vznikly 3 nové divadelní skupiny, které jsou složené z neherců. Dvě skupiny jsou romsko-české z Ostravy a z Písku a jedna skupina je vietnamsko-česká z Prahy.³⁹

5.1 Projekt Barvalipe: Roma Leadership

Autorka práce se za poslední rok zúčastnila projektu Barvalipe: Roma leadership program 2015. Slovo „Barvalipe“ znamená v romštině bohatství. Bohatstvím jsou mladí Romové lidé, kteří chtějí přispět své komunitě. Barvalipe koncept je implementován také ve Španělsku, Makedonii, Srbsku, Albánii a Turecku. Každá organizace si svůj projekt přizpůsobila podle svých potřeb cílové skupiny a místních podmínek. Díky projektu Barvalipe jsou mladí Romové úspěšnějšími ve veřejném prostoru a to zejména v oblastech politiky a veřejné správy.

Mladí Romové absolvovali jednou za dva měsíce několikadenní setkání v průběhu jednoho roku tj. od 20. března 2015 do 13. března 2016. Setkání probíhala v Praze a na podzim v Ostravě. Projekt zrealizovala organizace Slovo 21. Manažerka projektu byla Bc. Martina Horváthová. Konzultanty projektu byly Mgr. Lucie Fuková a Michal Mižigár, se kterým autorka v této práci provedla rozhovor. Projekt byl finančně podpořen Open Society Institute Budapest a Nadací Heinrich-Böll-Stiftung Praha a také zastoupením OSN a EU v Praze.

³⁸ SLOVO 21, *Světový romský festival Khamoro* [online]. Praha: Slovo 21z. s. © 2015 [cit. 2016-1-21]. Dostupné z <http://slovo21.cz/index.php/extensions/s5-flex-menu>.

³⁹ SLOVO 21, *Já, ty a oni – divadlem fórum proti předsudkům* [online]. Praha: Slovo 21z. s. © 2015 [cit. 2016-1-20]. Dostupné z: <http://slovo21.cz/index.php/extensions/ja-ty-a-oni-divadlem-forum-proti-predsudkum>.

Mladí Romové absolvovali semináře, kurzy a potkali se zainteresovanými osobami, jako je například vedoucí Zastoupení Evropské komise ČR Ing. Jan Michal, senátor za Stranu zelených a KDU-ČSL Václav Láska či moderátorka Štěpánka Duchková.

Trénink se odehrával formou prezenčních vícedenních setkání s širokým tematickým a metodickým záběrem od základního výcviku argumentace až po osobní setkávání s politiky. Účastníky vybavil novými znalostmi, dovednostmi, zkušenostmi a především kontakty. Setkali se například s poslanci a senátory Parlamentu ČR, se zástupci několika neziskových organizací. Projekt byl oficiálně zakončen ve Slovanském domě v Praze závěrečným koncertem a předáním certifikátů. Certifikát obsahuje osobní údaje účastníka, kolik setkání absolvoval a téma, kterých se zúčastnil.

Účastníci založili Klub Barvalípen, který má sdružovat úspěšné romské profesionály a intelektuály. Zakládací schůze se konala v listopadu a vznikla na ní videopozvánka do klubu. V prvních měsících Klub bude fungovat spíše směrem ke svým členům. Posláním klubu je umožňovat setkávání svým členům, společné vzdělávání ve zvolených oblastech a iniciování veřejně prospěšných aktivit. Autorka práce byla zvolena členkou výboru Klubu Barvalípen.⁴⁰

Pro autorku měl tento projekt s názvem Barvalipe velký přínos. Zúčastnila se několika kurzů a seminářů, naučila se nové věci (např. vystupování před kamerou, argumentace, posílila svou identitu), ale také poznala další romské vysokoškolské studenty. Největším přínosem pro autorku byla motivace. Vyslechla si mnoho motivujících romských příběhů a přesvědčila se o tom, že být Romem není překážkou. Posílilo jí to sebevědomí a upevnilo budoucí plány. Jeden z těch plánů je např. pomáhat romskému etniku a přispět k tomu, aby v české společnosti vymizely předsudky.

⁴⁰ SLOVO 21, *Barvalipe: Roma leadership program 2015* [online]. Praha: Slovo 21z. s. © 2015 [cit. 2016-1-28]. Dostupné z: <http://slovo21.cz/index.php/extensions/barvalipe-roma-leadership-program-201>.

5 Koncepce romské integrace do roku 2025

Cíl zlepšit postavení Romů ve společnosti se stal součástí politiky vlády České republiky již od roku 1997, kdy byla přijata tzv. Bratinkova zpráva (usnesení vlády ČR č. 686 ze dne 29. října 1997). Bratinkova zpráva pojednává o situaci romských komunit, byla varovným signálem, který ukazoval zhoršování ekonomické a sociální situace některých skupin Romů. Poukázala tehdy na nebezpečí vytváření nových ghett v souvislosti s výstavbou tzv. "holobytů. V roce 2000 vláda svým usnesením ze dne 14. června 2000 č. 599 přijala Koncepci politiky vlády vůči romskému etniku, napomáhající jejich integraci do společnosti, která byla následně mnohokrát aktualizována – naposledy v roce 2005 (usnesení vlády ze dne 4. května 2005 č. 532).

Uvedené koncepční dokumenty počítaly s tím, že integrace Romů je dlouhodobý proces, nicméně vytyčovaly zejména úkoly, které měly být naplněny ve střednědobém horizontu. Předložený dokument zpracovaný na základě požadavku vlády ze dne 7. prosince 2005 v usnesení č. 1573 se poprvé snaží úplně formulovat základní zásady vládní politiky v dlouhodobém horizontu přibližně dvou desetiletí, tj. do roku 2025. Zásady jsou založeny především na vzájemném propojení strategických východisek a cílů.

Předkládané zásady dlouhodobé strategie vycházejí ze tří perspektiv přístupu romské menšině: (1) z perspektivy lidskoprávní, s důrazem na rovnost a ochranu před diskriminací, (2) z perspektivy národnostní, zde je kladen důraz na kulturu a svobodnou vůli, a (3) z širší perspektivy sociokulturní, která pracuje s pojmem „romská komunita“. Propojení těchto přístupů neznamena jejich směšování – to by mohlo vést v praxi k nekonceptním rozhodování, především co se týče poskytování dotací. Zároveň je potřeba zdůraznit, že zatímco perspektivy národnostní a lidskoprávní jsou svou povahou trvalé, širší sociokulturní přístup je podmíněn zvláštními historickými okolnostmi, a je dočasný.

Zásady berou v úvahu vývoj integrace Romů od schválení první Koncepce romské integrace, která byla v roce 2000 a zhodnocení vývoje i aktivit vlády do současnosti. Zohledněn je také vývoj integrace Romů na místní úrovni a předpokládané trendy plynoucí především z členství

České republiky v Evropské unii a též z přistoupení České republiky k Dekádě romské inkluze 2005 – 2015. ⁴¹

Zásada číslo 1 pojednává o tom, že Romové jsou integrální součástí české společnosti a že bude respektována jejich kultura a tradice. Vláda se také zavazuje o nalézání řešení v oblasti sociálního vyloučení. Zásada 2 se věnuje ochraně základních práv a svobod, ochrany před diskriminací a podpory rovného přístupu a rovných příležitostí. Vláda se bude snažit vytvořit tolerantní prostředí bez předsudků, v němž příslušnost ke skupině vymezené rasou, barvou pleti či národností není důvodem k odlišnému posuzování jednotlivce.

Zásada číslo 3 se snaží s vládní politikou ochrany práv příslušníků národnostních menšin zachovat a rozvíjet romskou identitu, kulturu a jazyk. Vláda bude také podporovat rovněž vědecké a kulturní aktivity nadnárodního významu směřující k uchování kulturního dědictví, které by bylo bez pomoci společnosti pro následující generace ztraceno. Čtvrtá zásada pojednává o tom, že nikdo nesmí být nucen „vzdát se“ svého původu či identity, byť i pouze nepřímou nebo jakkoli symbolicky, aby se mohl považovat - a současně byl považován - za příslušníka českého národa. Vláda bude vystupovat všemi vhodnými prostředky proti šíření negativních stereotypů o romské komunitě a usilovat tak o vytvoření reálnějšího a rozdílnějšího pohledu společnosti na Romy tak, aby svobodně zvolená příslušnost k romské národnostní menšině nebyla nikomu na újmu.

V páté zásadě se vláda snaží dosáhnout zlepšení sociálního postavení Romů, především v klíčových oblastech jako jsou vzdělávání a pracovní trh, aby specifická opatření k začlenění příslušníků romských komunit v podobě tzv. „vyrovnávacích postupů“ již nebyla nutná. Vláda se dále zasazuje o vynucování respektování zákonů a podzákonných norem s cílem zamezit zneužívání pomoci jedincům ze sociálně vyloučených komunit třetími osobami a tím vyloučit oslabení solidarity a důvěry mezi většinovou společností a romskými komunitami. Cílem zásady č. 6 je zajištění lepšího sociálně ekonomického postavení Romů (jako jednotlivců i celku).

⁴¹ VLÁDA ČR, *Zásady dlouhodobé koncepce romské integrace do roku 2025* [online]. Praha: Vláda České republiky, příloha k usnesení vlády ze dne 12. 4. 2006 č. 393 [cit. 2016-01-04]. Dostupné: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:lfMDyBze_wgJ:www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti%20romskekomunity/dokumenty/Koncepce_dloohodobe_integrace_2025.doc+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz.

Zásada 7 je jedním z pilířů integrační politiky, který se snaží o zmírňování a předcházení sociálního vyloučení Romů, jež negativně ovlivňuje celkové schopnosti a možnosti vyloučených osob a skupin participovat na životě společnosti jako celku. K zabránění dalšího prohlubování sociálního vyloučení a nastartování opačných procesů je důležité použít všech dostupných prostředků a metod, vč. vyrovnávacích postupů. Zásada č. 8 pojednává o tom, že při integraci příslušníků romských komunit mají důležitou roli orgány územní samosprávy.⁴²

Součástí politiky vlády je proto vytváření dostatečných finančních, motivačních a organizačních nástrojů pro jejich aktivní zapojení do tvorby a realizace dlouhodobé strategie romské integrace. Těžiště integrace by mělo být postupně více posouváno na místní úroveň. Vláda rozšiřuje příklady dobré praxe integrace vyloučených komunit k využití samosprávám, formuluje principy, kterými se osvědčené projekty řídily a tvoří podmínky pro jejich systémovou realizaci. Kraje a obce s rozšířenou působností zpracovávají vlastní implementační koncepce integrace pro určitou lokalitu, které jsou v intencích koncepce vládní.

Zásada 9 říká, že při realizaci romské integrace vláda preferuje opatření zacílená na aktivaci samotných Romů před opatřeními založeným na pasivním přijímání pomoci. V tomto duchu je součástí politiky vlády v oblasti romské integrace též zajištění spoluúčasti romského etnika na jejím vytváření a realizaci. Zásada 10 se věnuje Dlouhodobé strategii i navazující střednědobé koncepci romské integrace a akční plány připravuje kancelář Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity a jsou realizovány pomocí příslušných resortů, dalších orgánů státní správy a ve spolupráci s orgány územní samosprávy a nevládními organizacemi a také podnikatelskými subjekty.

Vláda v zásadě 11 podporuje vznik, rozvoj a činnost nestátních neziskových organizací a sdružení příslušníků romských komunit a vytváří transparentní podmínky pro jejich spoluúčast při integraci příslušníků romských komunit. Zásada 12 pojednává o tom, že součástí politiky vlády je také pravidelný a dlouhodobý monitoring situace romských komunit a zpětné vyhodnocování efektivnosti opatření, úspěšnosti a účelnosti vynaložených prostředků. Při formulování politik a jejich vyhodnocování spolupracují příslušné státní orgány též s akademickými a vědeckými pracovišti.

⁴² VLÁDA ČR, *Zásady dlouhodobé Koncepce romské integrace do roku 2025* [online]. Praha: Vláda České republiky, příloha k usnesení vlády ze dne 12. 4. 2006 č. 393 [cit. 2016-01-04]. Dostupné: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:lfMDyBze_wgJ:www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti%20romskekomunity/dokumenty/Koncepce_dloohodobe_integrace_2025.doc+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz.

Zásada č. 13 se zabývá přípravou a realizací dlouhodobé strategie romské integrace a politiky vlády v této oblasti bude financována především ze státního rozpočtu a z evropských strukturálních fondů. Vláda se bude snažit, aby se na realizaci finančně podílely také samosprávy. Zásada 14 informuje, že vláda při vytváření strategií a koncepcí romské integrace spolupracuje v rámci Evropské unie a s mezinárodními a mezivládními organizacemi a iniciativami, především Radou Evropy, Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a také s orgány a členskými státy Dekády romské inkluze 2005 - 2015.⁴³

I když nelze počítat s tím, že do roku 2025 bude možné odstranit všechny sociální rozdíly vytvářené po dlouhá období dějin, chce vláda dosáhnout toho, aby do roku 2025 byli Romové výrazněji a rovnoměrněji zastoupeni mezi všemi vrstvami české společnosti, včetně skupin nejvzdělanějších, nejmocnějších a nejlépe prosperujících.⁴⁴

Autorka práce tento koncept prodiskutovala s rodiči a přáteli. Všichni se shodli na tom, že nevidí žádné zlepšení romské problematiky. Neustále se potýkají s diskriminací: v práci, v obchodě, bance atd. Příklad: autorky otec si chtěl koupit nový automobil, prodávající mu sdělil, že automobil mu neprodá z důvodu romského původu. Dále autorky matka byla obviněna v práci, že ukradla stolní ventilátor. V okamžiku, kdy se ventilátor našel, neobdržela bohužel ani omluvu. Když šla autorka s romskými přáteli do kavárny na Václavském náměstí, obsluha jim sdělila, že již zavírají, i když kavárna byla plná hostů a otevírací doma byla ještě cca dvě hodiny.

Romové se s diskriminací setkávají na veřejnosti denně. Vláda ČR se sice snaží, tyto překážky mezi majoritou a minoritou odstranit, ale zatím se předsudky většinové společnosti nezměnily.

⁴³ VLÁDA ČR, *Zásady dlouhodobé Koncepce romské integrace do roku 2025* [online]. Praha: Vláda České republiky, příloha k usnesení vlády ze dne 12. 4. 2006 č. 393 [cit. 2016-01-04]. Dostupné: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:lfMDyBze_wgJ:www.vlada.cz/assets/ppov/za-lezitosti%20romskekomunity/dokumenty/Koncepce_dloohodobe_integrace_2025.doc+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz.

⁴⁴ Tamtéž

6 Výzkumné šetření

Cílem výzkumu je zjistit, jak se Romům žije v české společnosti, jak na ně nahlíží majorita a zda většinová společnost zná romské organizace. Autorka se domnívá, že situace mezi majoritou a minoritou je stále napjatá a v české společnosti převládá rasismus. Autorka si myslí, že chyba je více na straně majority, protože u nich převažují předsudky. To se však odvíjí od postavení Romů k české společnosti a v některých případech bránění se k integraci.

6.1 Harmonogram rozhovorů

Jako výzkumnou techniku autorka zvolila strukturovaný rozhovor. Domnívá se, že osobní kontakt je více důvěrný. Strukturu rozhovoru sestavovala 20. ledna 2016. Se souhlasem respondentů autorka pro rozhovor použila jako nahrávací přístroj mobilní telefon. Autorka práce si vybrala nezávisle dva hlavní respondenty. Jednoho z řad majority a jednoho z řad Romů.

První rozhovor probíhal v advokátní kanceláři 15. února 2016 s pracovníkem, který si nepřeje být zveřejňován, autorka ho bude tedy nazývat Janem. Jan je gádžo ve věku 29 let, vystudoval střední školu s maturitou. Je to tedy průměrný Čech. Rozhovor trval cca 1 hodinu a byl přátelský, i když autorka práce někdy nesouhlasila s výroky respondenta.

Druhý rozhovor proběhl u autorky doma s Michalem Mižigárem. Michal je Rom ve věku 25 let, studuje na Karlově univerzitě v Praze obor Romistika. Michal patří k romským elitám. Rozhovor trval také cca 1 hodinu a byl velmi příjemný, protože autorka se na všem shodla s romským respondentem. Tyto otázky byly samozřejmě prodiskutovány neformálně (bez nahrávání) i s mnoha dalšími.

6.2 Výzkumná metoda

Jako výzkumnou metodu si autorka vybrala explorační metodu, techniku strukturovaného rozhovoru. Rozhovor se skládal z 12 otázek. Každý rozhovor se však lišil podle původu respondenta (Rom, nerom). Respondenti odpovídali na 9 otázek, které byly pro obě skupiny stejné a na 3 otázky dle uvedeného původu. 12 otázek bylo rozděleno na dvě části. První část se týkala romské problematiky a druhá část se týkala romských organizací.

6.3 Rozhovory

V této části jsou uvedeny výpovědi rozhovorů. Celkem byly provedeny 2 rozhovory. První rozhovor je proveden s Janem (nerom) a druhý s Michalem (Rom). Otázky jsou zvýrazněny tučně. Odpovědi jsou psané kurzívou v uvozovkách a v původní podobě (včetně nespisovných výrazů).

První rozhovor s Janem (nerom)

Setkali jste se s pozitivní a negativní diskriminací vůči Romům?

„Pozitivní diskriminaci znám především z médií, ať už se týká různých informací ohledně čerpání sociálních dávek, nevymahatelnosti práva na příslušnících tohoto etnika, především drobné kriminality, či podivuhodného působení Romů v okolí advokátky Samkové, byť tyto důvody nejsou pozitivní diskriminací v pravém slova smyslu. Různé zavedení kvót pro nucené zaměstnávání určitého poměru Romů v regionech s jejich vyšší populací (nebo zastoupení v politických stranách apod.) mi přijde jako naprostý nesmysl, stejně jako jakákoliv jiná pozitivní diskriminace, obsahující kvóty (žen, národnosti, sexuální orientace) s výjimkou invalidity.

Negativní diskriminace spočívá především v neutuchajících stereotypních představách o Romech, které však rozhodně nejsou z jejich strany s větším úsilím vyvracovány. S tím je spojená jistě diskriminace v přístupu k zaměstnání, vzdělání, osobnostním právům apod. Negativní diskriminace patrně převažuje nad pozitivní. Úplně osobně sem se však ani s jednou takovou nesetkal.“

Nelíbí se vám osobně něco na Romech?

„Nechuť přispůsobovat krajnosti svojí kultury zvykům a zákonům ČR, vyjma toho, že od Čechů převzali vlasnost na vše nadávat a nenést za nic odpovědnost a snahu vše přechytračit. A taky obecně sociální přispůsobivost a hlučnost, přístup k bydlení. Letargie na sobě něco měnit a z toho pramenící laxnost a lenost.“

Čím si myslíte, že by se vyřešila romská problematika?

„Uvědomělostí z obou stran, byť je to běh na dlouhou trať. Myslím, že iniciativu v romských združeních by měli převzít vzdělání a úspěšní lidé, kteří by nahradili ty nejhlásitější a nejtusčí a nejméně ověšené zlatem. Je to však těžké, když se u těchto úspěšných ukáže, že jejich rodina zneužívá sociální dávky nebo jinak naplňuje zažité přectavy o Romech (viz Giňa, Horváth.). Nesegregovat romskou populaci v getech, byť je to těžké, když sami raději žijí v pospolitosti, než jednotlivě. Změnou v přesvědčení Romů, že překážky jsou výzvou k překonání.“

V čem by se měli Romové přizpůsobit?

„Pokud chtějí mít respekt ke své kultuře, pokud se dá jako taková nějak vymezit a nezdegenerovala vlivem okolí jenom na ty, kteří mají finance, musí se umět přizpůsobit a respektovat kulturu a zvyky ostatních a věčiny.“

Proč si myslíte, že neustále vznikají další vyloučené lokality?

„Jednak přirozenou nákloností všech lidí být mezi svými, to je mezi lidmi spodobným smýšlením, životním stylem, stejnou národností, dále inklinací Romů vytvářet rodinné a kmenové pospolitosti, danou především kulturně-historickým vývojem romské společnosti, jednak také snahou centrálních i oblastních správních úřadů centralizovat zdroje problémů. To je nežli řešit veškeré záležitosti spojené s romskou otázkou po celé ploše regionu, je jednodušší a taky finančně méně náročné snažit se umístit Romy do jedné oblasti, kterou si pak ideálně budou „spravovat“ sami. O trestném výsledku však svěčí leckterá města v severních Čechách, např. Most.“

Proč se někteří gádžové domnívají, že Romové nechtějí pracovat?

„Dáno zřejmě od pradávna, kdy romská populace kočovala po území monarchie, vykonávala pouliční řemesla všeho druhu (cirkus, artisté, kurtizány), které byly spojeny především s nižším sociálním statusem a společenským vnímáním zatímco ostatní obyvatelstvo pracovalo pod přísným diktátem říšské byrokracie. Po násilném usídlení komunisty a vnucení jiného stylu života v 50. letech se Romové pravděpodobně nejvíce potýkali se zavedením povinnosti práce a plné zaměstnanosti, což se patrně zapsalo i do povědomí věčínového obyvatelstva ohledně

pracovní morálky Romů. Po příchodu masmédií myslím někteří Romové přejali stigma utlačované menčiny, namísto aby se jej snažili odvrátit, což je těší. “

Chtěl byste si zkusit být jeden den v kůži Roma?

„Když bych měl za manželku Esmeraldu od Viktora Iga, tak možná. “

Co si myslíte o kultuře Romů? Tj. hudba, tanec, jazyk, tradice, zvyky.

„Zatímco v jiných státech, zejména na západě, sou právě tradice a zvyky tím, na co sou Romové hrdí, a co se snaží pěstovat a prosazovat, v postkomunistických zemích, kde desítky let trpěla kultura jako celek, dle mě vlivem okolí kultura Romů zakrněla. Možná se pomalu zlepšuje, zejména pouličními festivaly, které sou živelné a pestré. Zdá se mi, že tato tradice je okoukaná právě z jiných států a nevím, jak je vnímána zdejšími Romy. Některé zvyky, třeba ohledně manželství jsou v přímém rozporu se zákony, proto nejsou aplikovatelné. Osobně příliš neznám žádné konkrétní tradice romské populace, krom toho, co se dá dočíst v médiích. “

Znáte nějaké romské organizace? Pokud ano, jaké?

„Vim, že především olaští Romové se velmi organizují, ale pot jakou hlavičkou nevím, znám z volebních lístků romské občanské združení a slyšel sem o Romodromu. “

Co si myslíte, že romské organizace dělají? A v čem Romům pomáhají?

„Myslím, že aktuálně se budou snažit pomoci na všech frontách, jak zmíněno v otázkách výše, budou pravděpodobně romské organizace pro kulturu, politiku, školství, což sou stěžejní oblasti, dále sem slyšel o sportovních organizacích, kde však například romský fotbalový klub dopadl dle předpovědi okolí, nesčetněkrát se porval se soupeři. Pravděpodobně se budou organizace, jako u všech jiných možných spolků národních, zájmových apod. dělit na ty, které se snaží obnovit tradice a kulturu, to je povědomí Romů o sobě samých a na ty, které se budou snažit Romy začlenit do většinové společnosti. Anebo obojí. “

Domníváte se, že romské organizace zlepšují danou situaci Romů?

„Buť to už je věčina Romů segregována od ostatních, nebo se Romům daří infiltrovat věčinovou populaci, neboť se mi zdá, že protiromské smýšlení u nás postupně opadá. Takže asi zlepšují. Ale osobně sem to nikdy nesledoval, jestli mají organizace vliv. Pravděpodobně nejvíc budou mít ty, které se zabývají vzděláním a přebírají žáky ze speciálních smíšených škol.“

V romských organizacích pracují především gádžové, proč si myslíte, že to tak je?

„Pravděpodobně díky procentuálně vyššímu vzdělání, financím a znalostí odlišných kultur (jak to může fungovat) ve většinové populaci. Také se domnívám, že Romové mají problém s elitami (viz výše). Navíc si myslím, že Romové nemají národovorné vnímání, jak jej vnímá politologie, proto chybí vůdčí osobnosti, které pravděpodobně nahrazují jiní se zájmy o Romskou kulturu.“

Znáte nějakého romského aktivistu? Nebo Roma, který něčím přispívá romské komunitě?

„Aktuálně mě nenapadá žádný romský aktivista per sé, pokud jimi nejsou žádní z výše zmíněných, olašský král, nebo něgdo z Gipsy.cz.“

Druhý rozhovor s Michalem (Rom)

Setkali jste se s pozitivní a negativní diskriminací?

„Ano. S negativní diskriminací sem se setkal při pracovním pohovoru na pozici lektor angličtiny pro mládež. V mejlu sem psal, jestli nevadí, že angličtinu nestuduju ani na pedagogické fakultě. Dostal sem od nich odpověď mejlem, že to nebude žádný problém. Když sem tam přišel, největším problémem byl, ze strany zaměstnavatele, že nestuduju pedagogickou fakultu. Věděl sem, že mi lžou rovnou do očí. S pozitivní diskriminací sem se neseťkal nebo si to nepamatuji.“

Jaký máte názor na Čechy (gádže) - vůči Romům?

„Můj názor na Čechy je takový, že nemohu na ně mít jeden názor. Jeden názor na celý národ. Je potřeba mezi nimi rozlišovat na lidi na uvědomělé a neuvědomělé, ne na slušné a neslušné. „Slušní“ lidé v roce 1989 cinkali klíči na Václavském náměstí pro svobodu, ale taky třeba po 2. světové válce vyháněli Němce ze Sudet anebo se účastnili protiromských demonstrací. Děním lidi na uvědomělé a neuvědomělé. Uvědomělí lidé vědí, co je slušnos. Abych se nevyhnul této odpovědi na tuto otázku, myslím si, že mnoho Čechů nejsou rasisté, jenom nám nerozumí.“

„To, že se neznáme jako dvě skupiny, byť žijeme společně po několik staletí, to mezi námi vytváří bariéru a hlavně k tomu přispívají faktory, jako sou sociální vyloučení Romů, segregace romských dětí ve školství. Problém je vtom, že majorita a minorita má žalostně málo prostoru, kde by mohli potkávat, poznávat se a mít důvot společně komunikovat byť na kolegiální úrovni, např. jestli by mohl půjčit kamarát opsat Honzíkovi sešit, zatímco byl nemocný nebo sejít se s paní Danihelovou kvůli plánované inovaci ve firmě. Tato komunikace otevírá další komunikaci.“

Nelíbí se vám osobně něco na Romech?

„Na Romech se mi nelíbí, že ještě počít v některých romských rodinách sou ženy hlídané a nemohou se seberealizovat. Také se mi nelíbí, že se stydí za svůj půvot a jazyk, který je starší než většina jazyků používaných v Evropě.“

Čím si myslíte, že by se vyřešila romská problematika?

„Já si myslím, že romská problematika by se vyřešila tím, kdyby Romové byli motivováni jít pracovat, mít vzdělání, dobře se uplatnit na trhu práce bez diskriminace. Vzdělávání je klíčová oblast. Dítě, aby bylo úspěšné ve škole, potřebuje mít pevné zázemí doma, plnou podporu rodičů a to nemůže fungovat, když rodiče nevědí, kde budou tento měsíc bydlet nebo bydlí na ubytovnách, kde v pokoji se 16 metry čtverečních se tísní 6 lidí a sociální zařízení je na chodbě pro celé patro. A to ještě nemluvím o tom, že i mezi romskými vysokoškoláky jsou lidé, kteří měli štěstí, že se vyhnuli zvláštním školám, které jim hrozily, čímž se vytvářejí další generace Romů bez vzdělání a možnosti uplatnit se na trhu práce.“

V čem by se měli Romové přizpůsobit?

„V čem by se měli Romové přizpůsobit. Myslím si, že bychom si měli pokládat otázku, v čem se Romové všem přizpůsobili. Je smutné, jak společnost zapomíná na to, že Romové v České republice po 2. válce přijeli do Čech ze Slovenska z osat, kde nebyla elektřina ani voda a naučili se civilizovaně žít a udělali velký pokrok v tom, že dneska mezi nimi sou vysokoškoláci a ještě více středoškoláků, i když málo, ale na ty podmínky, které Romové mají, dá se to považovat za malé vítěství. Já jenom říkám, co by se Romové měli učit Čechů a to je soudržnost.

Češi se umí dobře semknout a drží za jeden provaz, když se něco děje, u Romů se to děje bohužel na úrovni klanů či velkorodů. Další věcí, která se mi na Čechích líbí, že mají dobré kvality a vědce, např. první, kdo popsal chorvatskou gramatiku byl Čech a dalších věcí ve vědě. S takovými lidmi bohužel Romové nemají možnosti se setkávat a učit se od nich a to je škoda, a proto je potřeba, aby vše začalo už ve škole.“

Měla by majorita něco změnit, aby se nám tady žilo lépe? A co?

„Myslím si, že proto bychom měli něco dělat všichni, aby se nám tady žilo lépe. Majorita by měla vychovávat děti bez přecutků neházet všechny Romy do jednoho pytle. Ono to všechno začíná už ve školce, kde ty děti přebírají vzorce ot svých rodičů. Romové by měli podporovat své děti, pokud jim to jejich prostředí a stav dovolí, neměli by předávat na své děti strach a pocit zbytečnosti, že se nic nevyplatí dělat, protože když vystudují, nikdo je nezaměstná. Toto si myslím, že jsou úkoly pro nás hlavní, důležité je, abychom se nebáli jeden druhého potkat na ulici, podívat se mu do očí. A během toho řešit problémy týkající se sociálního vyloučení, který už se týká i majority.“

Proč si myslíte, že neustále vznikají další vyloučené lokality?

„Vyloučené lokality vznikají, myslím si kvůli drahým nájům a neochotě lidí pronajímat Romům byty. Nezbyvá jim nic jiného než jít na ubytovnu či do vyloučené lokality.“

Co si myslíte o kultuře Romů? Tj. hudba, tanec, jazyk, tradice, zvyky.

„Romská kultura je jedna z nejstarších a nejbohačích, obsahuje hodně prvků z různých kultur a nejvýrazněji je to vidět na hudbě, která má několik druhů: flamenco, balkánské dechovky,

ruské romance, uherské harmonie a třeba známý styl jazzový styl Djanga Reyndharda. To všechno si říká romská hudba a každá je odlišná, v tomto vidím bohatost romské kultury. Romové nemají z indického období žádné písemné zmínky. Jediný důkaz je romština, která obsahuje slovní zásobu, jak původní i z jiných jazyků např. o papus – dědeček (řecky i romsky), gondolinel – myslet (z maďarštiny) a jiná slova. Nejvíce žasnu nad tím, že Romové v minulosti kočovníci a psanci, neměli žádné náboženství, aby si předávali jazyk, romská literatura v romštině se začala rodit až v druhé polovině 20. století.“

„Romové po celou dobu staletí si předávali jazyk úsní formou bez jakýchkoli škol či učebnic. To je naprosto úžasné. Podívejme se třeba na latinu, jazyk Římské říše, jazyk učenců a dnes latinu používá jen určitá skupina lidí. Tanec je podobný jako romská hudba, je inspirován okolím, kde ti Romové žijí, ale obsahuje typické romské prvky. Zvyky si každá rodina dodržuje různě, záleží na tom, jestli se identifikují jako Romové a jak moc jsou asimilovaní. Určitě je najdeme v každé romské rodině, otázka je, v jaké míře.“

Znáte nějaké romské organizace? Pokud ano, jaké?

„Ano, Miret, Romodorm, Slovo 21, Romea, IQRS v Brně, Vzájemné soužití v Ostravě, Společenství Romů na Moravě, Otevřená společnost, Naděje a mnoho dalších.“

Co si myslíte, že romské organizace dělají? A v čem Romům pomáhají?

„Ano pomáhají, největší pomoc vidím v předcházení dluhů a doučování dětí k přijímacím zkouškám.“

Domníváte se, že romské organizace zlepšují danou situaci Romů?

„Myslím, že ano, ale jen ty proromské. Ne ty, které si z toho vytvořily etnobyznys.“

V romských organizacích pracují především gádžové, proč si myslíte, že to tak je?

„Mnoho Romů ještě nemá dostatečné vzdělání nebo sociální vzdělání, aby mohlo poskytovat sociální službu podle zákona o sociálních službách. Bohužel někdy se může jednat i o etnobyznys, kdy romské organizace nedostanou podporu a dostanou ji organizace, které teprve s Romy začnou pracovat jenom kvůli tomu, že je to podporované.“

V tom vidím zlo, že uspějí v grantovém řízení jenom na základě kvalitně napsaného projektu, což vůbec v realitě nemusí být pravda.“

6.4 Sumarizace získaných dat

Na základě poskytnutých 2 rozhovorů autorka práce shrnula nejdůležitější informace. První rozhovor s Janem: Jan je gádžo ve věku 29 let a vystudoval střední školu s maturitou, dále si nepřeje být zveřejňován. Jan se osobně nesetkal s pozitivní a negativní diskriminací vůči Romům. Tyto termíny zná pouze z médií. Na Romech se mu nelíbí především nepřizpůsobivost, domnívá se, že Romové nedodržují zákony ČR, jsou hluční, líní a měli by také respektovat kulturu druhých. Romskou problematiku by podle něj měla převzít romská sdružení, vzdělaní a úspěšní Romové a nemělo by docházet k segregaci romské populace do ghett. Podle Jana vznikají vyloučené lokality tím, že je pro úřady jednodušší a finančně nenáročné umístit Romy do jedné oblasti, kterou budou spravovat sami. Romové podle něj, chtějí žít společně a odděleně od majority.

Romové nechtějí pracovat, protože na to nejsou zvyklí a nikdy by nechtěl být v kůži Roma. Podle Jana kultura Romů zakrněla, ale možná se zlepšuje pouličními festivaly, které přebírají z jiných států a některé zvyky jsou v rozporu se zákonem. Jan moc nezná romské organizace, jen slyšel o Romodromu a z volebního lístku název romské občanské sdružení. Domnívá se, že romské organizace pomáhají v oblastech kultury, politiky a školství. Nikdy však nezpozoroval pozitivní vliv romských organizací. V romských organizacích pracují především gádžové díky vyššímu vzdělání a také proto, že Romové nemají národotvorné vnímání a mají problém s elitami. Z řad romských aktivistů Jan zná O. Giňu a V. Horvátha.

Autorka práce se setkává většinou s těmito odpovědi a názory. Negativní názory má majorita vžitá a smutně se „předávají“ z generace na generaci. Autorka se sama setkala s negativní diskriminací a to, když ji dali z nejasného důvodu do zvláštní školy (dnes speciální). Naštěstí rodiče autorky toto rozhodnutí zamítli a „násilnou“ formou požádali o přesun na základní školu, kde byla premiantkou. Největší pravděpodobností tohoto omylu je romské příjmení autorky. Český rozhlas Radiožurnál, díky této skutečnosti, odvysílal 18. 4. 2015 s autorkou práce rozhovor.

Druhý rozhovor s Michalem: Michal je Rom ve věku 25 let, studuje na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy Romistiku, pracuje na velvyslanectví USA V ČR, také je koordinátorem

vzdělávacích projektů v organizaci Miret a pomáhá v organizaci Slovo 21. V roce 2007 byl oceněn 1. místem Literární ceny Mileny Hübschmannové za prózu v romském jazyce a byl vybrán jako talent v oboru literární a spisovatelské činnosti uměleckou vedoucí o. s. Miret Idou Kelarovou.

Michal se setkal s negativní diskriminací při pracovním pohovoru. S pozitivní diskriminací se osobně nesetkal. Michal se domnívá, že mnoho lidí z většinové společnosti nejsou rasisti, jen Romům nerozumí. V ČR je problémem společná komunikace majority a minority. Michalovi se na Romech nelíbí, že se někteří Romové stydí za svůj původ a jazyk a také, že jsou mnohdy ženy více hlídané a nemohou se seberealizovat. Romská otázka by se vyřešila tím, že by Romové byli více motivováni vzdělávat se a jít pracovat. Michal si nemyslí, že Romové nejsou nepřizpůsobiví, ale naopak až moc přizpůsobiví, např. protože po 2. sv. válce přišli do Čech ze Slovenska, kde neměli elektřinu ani vodu a naučili se civilizovaně žít. Majorita by měla vychovávat děti bez předsudků a neměla by házet Romy do jednoho pytle. Naopak Romové by měli své děti podporovat a nevyvolávat v nich strach a pocit zbytečnosti. Michal se domnívá, že vyloučené lokality vznikají kvůli drahým nájům a neochotě lidí pronajímat byty Romům.

Kultura Romů je podle Michala jedna z nejbohatších na světě, má několik druhů hudby a tanců. Romština se cca do druhé pol. 20. stol. předávala ústně bez škol a učebnic, což je obrovský úspěch, protože se neustále využívá. Zvyky a tradice se však najdou v každé romské rodině. Michal zná mnoho romských organizací např. Slovo 21, Romea, Miret, Romodrom aj. Michal se pohybuje mezi romskými organizacemi, a proto ví, že Romům pomáhají, např. v předcházení dluhů nebo doučování dětí. Domnívá se, že romské organizace zlepšují danou situaci Romů. V romských organizacích pracují především gádožové, protože mnoho Romů nemá dostatečné vzdělání nebo sociální, aby mohlo poskytnout sociální službu dle zákona.

6.5 Komparace informací z rozhovorů

Na dvou rozhovorech provedené s Romem a neromem se potvrdila zajímavá fakta. Autorku práce nejvíce zaujal pohled na nepřizpůsobivost a přizpůsobivost Romů. Nerom vidí ve všech směrech (bydlení, práce, vzdělání, kultura...) nepřizpůsobivost Romů. Naopak Rom oponuje tím, že za cca 50 let Romové udělali velký pokrok, naučili se civilizovaně žít, studovat a chodit do práce. Z toho vyplývají dva různé pohledy na svět, většinová společnost si bohužel opravdu

neuvědomuje, že Romové se posunuli vpřed. Není to tak dávno, kdy se Romům pouze tykalo a nebyli bráni za rovnoprávné občany.

Dále se liší pohled na vyloučené lokality. Nerom vidí chybu na straně státní správy, ale také se domnívá, že Romové takto žít chtějí. Rom se domnívá, že se jedná v mnoha případech o rasismus, kdy neromové nechtějí pronajímat byty romskému obyvatelstvu. Nerom by romskou problematiku vyřešil tím, že by ji předal romským organizacím a vzdělaným Romům, naopak Rom by začal ostatní Romy motivovat ke vzdělání a práci. Nerom se domnívá, že romská kultura zakrněla a některé zvyky jsou v rozporu se zákonem. Rom však tvrdí opak a romskou kulturu chválí. Nerom moc nezná romské organizace, naopak Rom zná skoro všechny.

Nerom nevidí posun romské problematiky díky romským organizacím. Rom však tento posun sleduje, protože s některými romskými organizacemi spolupracuje a podílí se na projektech. Rom a nerom se shodli na tom, že v romských organizacích převážně pracují gádžové, protože mnoho Romům chybí vzdělání. Autorka práce je Romka a názory se přiklání k druhému rozhovoru, který byl proveden s Romem, ale samozřejmě chápe postoj k minoritě i ze strany neroma.

Největším problémem je neznalost romské kultury a nepochopení ze strany většinové společnosti. V České společnosti právě chybí již zmíněný prostor pro komunikaci a pochopení majority a minority.

Závěr

Romové tvoří v České republice etnickou menšinu, která se od většinové společnosti odlišuje životním stylem, kulturou a také celkovou mentalitou. Důvod odlišnosti je původ a historický vývoj. Proto bylo cílem práce zjistit, jak se Romům žije dnes v české společnosti, jak na ně nahlíží majorita a zda, většinová společnost zná romské organizace. Zpracování zvoleného tématu byl pro autorku přínosný, ale bohužel se jí potvrdila hypotéza o negativní situaci mezi většinovou společností a romským etnikem.

Cílem bakalářské práce bylo přiblížit čtenářům historii Romů po roce 1945, dělení, aspekty života Romů včetně kultury, romské organizace, které se věnují romské problematice a koncepci romské integrace do roku 2025. Pomocí rozhovorů se autorka pokusila zjistit danou situaci mezi majoritou a minoritou, zhodnotit, jak se Romům žije v české společnosti a zda majorita zná romské organizace. Práce se podařila, zejména s ohledem na činnost organizací.

Práce se skládá ze šesti kapitol. První kapitola popisuje starší historii Romů po roce 1945. Autorka se snažila nastínit špatné období, které negativně působilo na romské etnikum. Toto období se vyznačovalo především diskriminací a násilnou asimilací. Další kapitola se věnuje dělení Romů. Existují tři druhy dělení – vnitřní, vnější a odborné. Do vnitřního dělení patří dělení Romů podle jazyka, způsobu života, profese, zda žijí na venkově nebo ve městě, podle dodržování tradic a bohatství. Dělení vnější závisí na barvě pleti (na tmavé a světlé Romy). A klasifikace odborná dělí Romy podle jazykové - etnických charakteristik. Třetí kapitola se věnuje romskému životu - rodině, bydlení, tradicím, zvykům, pověrám a kultuře. Právě kultura Romů je jedna z nejbohatších a nejstarších na světě. Romskou kulturu zná skoro každý z většinové společnosti, i když např. jen hudbu a tanec, ale i to je úspěch.

Čtvrtá kapitola popisuje koncepci romské integrace včetně cílů vlády ČR. Vláda ČR se snaží Romy integrovat do společnosti především omezením ghett. Autorka se bohužel domnívá, že vyloučené lokality spíše rostou než by se likvidovaly. Pátá kapitola je věnována romským organizacím, jejich cílům a projektům. Autorka práce spolupracuje s organizací Slovo 21, kde se účastní romských projektů a doučuje romské žáky. Autorky poslední romský projekt byl s názvem Barvalipe (bohatství). Projekt byl zaměřen na romské vysokoškoláky, kteří během jednoho roku absolvovali různé kurzy, semináře, setkávali se s úspěšnými lidmi, politiky atd. Díky Barvalipe jsou vysokoškoláci úspěšnějšími ve veřejném prostoru a to především v oblastech politiky a veřejné správy. V rámci šesté části autorka provedla výzkumné šetření,

při kterém využila strukturovaný rozhovor, který se skládal z 12 otázek. Rozhovor provedla s Romem a neromem. Dále oba rozhovory shrnula a porovnala.

Z výzkumu vyplývá, že situace mezi majoritou a minoritou je stále napjatá. Majorita vidí romské obyvatelstvo bohužel jako nepřizpůsobivé, i když Romové uskutečnili velké pokroky, které jim neulehčovaly historické události. Ve vyloučených lokalitách vidí pozitivní dopad, protože Romové jsou mezi svými a neobtěžují majoritu. Romové ve vyloučených lokalitách mají ještě větší nevýhody než Romové, kteří tam nežijí. Obyvatelstvo ghett má omezený přístup k institucím a službám. Někteří neromové se dokonce domnívají, že Romové díky své kultuře porušují některé zákony ČR. Nemají bohužel přehled o romských organizacích a o jejich aktivitách. Z celého rozhovoru s neromem vyplynulo, že v české společnosti stále panují nepříjemné předsudky.

Samozřejmě, že autorka nemůže všechny neromy generalizovat, jsou mezi nimi i tací, kteří nerozlišují lid podle barvy pleti. Rom v rozhovoru vše vyvrátil, aniž by první rozhovor s neromem slyšel. Naopak k majoritě nezmínil žádný rasistický postoj. Ze dvou rozhovorů plyne špatná komunikace mezi majoritou a minoritou, která v české společnosti panuje již po staletí.

Seznam pramenů a literatury

Tištěné zdroje

DANIEL, B., *Dějiny Romů*. 1. vyd. Olomouc. Vydavatelství UP 1994, str. 199. ISBN: 80-7067-395-8.

DAVIDOVÁ E., *Osudy a cesty Romů v letech 1945 – 1989*. In: Romové – O Roma (tradice a současnost, Andones the akának). Brno, SVAN, Moravské zemské muzeum a Muzeum romské kultury 1999, str. 90. ISBN: 80-7028-141-3.

HANCOCK, Ian: *Země utrpení. Dějiny otroctví a pronásledování Romů*. Praha. Nakladatelství Signeta, Edice Droma 2001, str. 195. ISBN: 80-902608-3-7.

HORVÁTHOVÁ J., *Historické osudy Romů od jejich odchodu z Indie do 19. století*. In: Roma - O Roma (Tradice a současnost). Brno, SVAN, Moravské zemské muzeum a Muzeum romské kultury 1999, str. 90. ISBN: 80-7028-141-3.

HORVÁTHOVÁ, J., *Kapitoly z dějin Romů*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny 2002, str. 84. ISBN 80-7106-614- 1.

HÜBSCHMANNOVÁ, M., *Šaj pes dovakeras (Můžeme se domluvit)*. Olomouc., Univerzita Palackého 2002, str. 129. ISBN: 80-244-0496-6.

LACKOVÁ, E. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou* (překlad M. Hübschmannová). Praha. Triáda 1997, str. 262. ISBN: 80-901861-8-1.

LÁZNIČKOVÁ, Ilona, et al. *Romové - O Roma: Tradice a současnost*. Vyd. 1. Brno: SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999. 90 s. ISBN 80-58956-14-4.

RAICHOVÁ, I.: *Romové a náboženství*, In: LÁZNIČKOVÁ, Ilona, et al. *Romové - O Roma: Tradice a současnost*. Vyd. 1. Brno. SVAN a Moravské zemské muzeum, 1999, str. 90. ISBN 80- 58956-14-4.

ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE (1945 – 1998). Autorem této části je PhDr. Tomáš Haišman. Praha. Socioklub, kolektiv autorů 1999, str. 558. ISBN: 80-902260-7-8.

ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE (1945 – 1998). Autorem této části je Petr Víšek. *Program integrace – řešení problémů romských obyvatel v období 1970 až 1989*. Praha. Socioklub, kolektiv autorů 1999, str. 558. ISBN: 80-902260-7-8.

ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE (1945 – 1998). Autorem této části je Milena Hübschmannová. Praha. Socioklub, kolektiv autorů 1999, str. 558. ISBN: 80-902260-7-8.

ŘÍČAN, P., *S Romy žít budeme-jde o to jak*. 2. vyd. Praha. Portál 2000, str. 149. ISBN: 80-7178-410-9.

Internetové zdroje

ČESKÝ ROZHLAS, *Romové v České republice: Dělení Romů* [online]. © 1997 – 2015 [cit. 2015-11-27]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18901>.

ČESKÝ ROZHLAS, *Romové v České republice: Dělení Romů* [online]. © 1997 – 2015 [cit. 2015-11-26]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18586>.

ČESKÝ ROZHLAS, *Romové v České republice: občanské sdružení za lidská práva romských občanů* [online]. © 1997 – 2015 [cit. 2015-12-05]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/19365#lidprava>.

ČESKÝ ROZHLAS, *Romové v České republice: Občanské sdružení Slovo 21* [online]. © 1997 – 2015 [cit. 2016-1-17]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/19365>.

ČESKÝ ROZHLAS, *Romové v České republice: Romský jazyk* [online]. © 1997 – 2015 [cit. 2015-11-26]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/19363>.

ČESKÝ ROZHLAS, *Romové v České republice: Romská rodina* [online]. © 1997 – 2015 [cit. 2015-11-30]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18387>.

GABAL ANALYSIS AND CONSULTING, Praha. *Analyza sociální vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. © 2006 [cit. 2015-12-5]. Dostupné z: http://mpsv.cz/files/clanky/3043/Analyza_romskych_lokalit.pdf.

HISTORIE A SOUČASNOST ROMŮ. Projekt (zpracovala regionální knihovna Karviná): *Žijí mezi námi* [online] 2007, str. 5 [cit. 2015-11-28]. Dostupné z: <http://www.romcentrum.karvina.info/publikace.pdf>.

LAČHE ČHAVE, *Poslání a cíle* [online]. Praha: Lače Čhave © 2016 [cit. 2015-12-12].
Dostupné z: http://www.lache-chave.cz/article.php?id_article=15.

MUZEUM ROMSKÉ KULTURY, *O nás* [online]. Brno: Zserver s.r.o., © 2016 [cit. 2015-12-7]. Dostupné z: <http://www.rommuz.cz/o-nas-2/>.

ROME A. Patrik Banga: Někteří Romové se chovají jako degeša nejtěžšího kalibru [online]. © 2003 – 2016 [cit. 2016-1-30]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravy/patrik-banga-nekteri-romove-se-chovaji-jako-degesa-nejtezsiho-kalibru>.

ROUS J., *Rozdělení a počet Romů* [online]. © 2000 - 2016 [cit. 2015- 11- 20]. Dostupné z: http://www.christnet.cz/clanky/2189/rozdeleni_a_pocet_romu.url.

SLOVO 21, *Kdo jsme* [online]. Praha: Slovo 21z. s. © 2015 [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: http://www.slovo21.cz/?option=com_content&view=article&id=29.

SLOVO 21, *Světový romský festival Khamoro* [online]. Praha: Slovo 21z. s. © 2015 [cit. 2016-1-21]. Dostupné z <http://slovo21.cz/index.php/extensions/s5-flex-menu>.

SLOVO 21, *Já, ty a oni – divadlem fórum proti předsudkům* [online]. Praha: Slovo 21z. s. © 2015 [cit. 2016-1-20]. Dostupné z: <http://slovo21.cz/index.php/extensions/ja-ty-a-oni-divadlem-forum-proti-predsudkum>.

SLOVO 21, *Barvalipe: Roma leadership program 2015* [online]. Praha: Slovo 21z. s. © 2015 [cit. 2016-1-28]. Dostupné z:<http://slovo21.cz/index.php/extensions/barvalipe-roma-leadership-program-2015>.

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY, *Rada vlády pro národnostní menšiny (Organizace menšiny)* [online]. Praha: Vláda České republiky [cit. 2016-01-20]. Dostupné:
<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=66381> Sdružení Romů a národnostních menšin Plzeňského kraje: O nás [online]. Plzeň: Sdružení Romů a národnostních menšin Plzeňského kraje © 2016 [cit. 2015-12-03]. Dostupné z: <http://www.mezikulturalnialog.cz/adresar.html?pageNo=4&id=345>.

VLÁDA ČR, *Zásady dlouhodobé koncepce romské integrace do roku 2025* [online]. Praha: Vláda České republiky, příloha k usnesení vlády ze dne 12. 4. 2006 č. 393 [cit. 2016-01-04]. Dostupné: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:lfMDyBze_wgJ:www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti%20romskekomunity/dokumenty/Koncepce_dloohodobe_integrace_2025.doc+%&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz.

WIKIPEDIA, *Romská hymna* [online]. © 1997 –2015 [cit. 2015-11-26]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Romsk%C3%A1_hymna.

Bibliografické údaje

Jméno autora: Melinda Surmajová

Obor: Evropská hospodářskosprávní studia

Forma studia: prezenční

Název práce: Romové v České republice anebo jak se jim tady žije

Rok: 2016

Počet stran textu bez příloh: 36

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 31

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 19

Vedoucí práce: JUDr. PhDr. René Petráš, Ph.D.